

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БІГУНЕЦЬ ІРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 343.121.4:343.131.5:343.132

ПОВНОВАЖЕННЯ ЗАХИСНИКА НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Чернявський Сергій Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ, проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Цимбал Петро Васильович,
Університет державної фіскальної служби України,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук

Старенький Олександр Сергійович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
асистент кафедри правосуддя Інституту права

Захист відбудеться «05» листопада 2020 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «05» жовтня 2020 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з умов розбудови України як демократичної правової держави європейського зразка є охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження та забезпечення права особи на захист. Ці положення відтворюють міжнародні й конституційні підходи до розуміння та сприйняття людиноцентристської ідеології сучасності. Практична реалізація Кримінального процесуального кодексу (КПК) України підтвердила важливість докорінної зміни моделі кримінального провадження, правового статусу його учасників, гарантій захисту прав таких осіб, процесуальної форми досудового розслідування та судочинства загалом. У зв'язку з приведенням кримінального процесуального законодавства України у відповідність з міжнародними стандартами, особливої актуальності набуває ґрунтовне дослідження змагальних засад кримінального провадження, розширення можливостей захисту від кримінального переслідування.

Незважаючи на те, що законодавство України містить низку важливих положень, які регулюють питання адвокатської діяльності у кримінальному процесі (ст. 52; п. 3 ч. 3 ст. 87, ст. 93, ч. 3, 4 ст. 107, ч. 2 ст. 172, ч. 7 ст. 173, ч. 1 ст. 220, ч. 1 ст. 221, ст. 223, ст. 236, 243, 244, 284, ч. 10 ст. 290, ст. 293 КПК України та ін.), залишаються актуальними та потребують правового й наукового розв'язання низка проблем, що стосуються реалізації повноважень захисника на стадії досудового розслідування, пов'язаних, по-перше, з його статусом як учасника кримінального провадження, по-друге, з процесуальними можливостями застосування гарантованих засобів захисту під час проведення суб'єктами сторони обвинувачення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Ю. І. Азарова, С. А. Альперта, Г. П. Власової, В. І. Галагана, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевого, Я. П. Зейкана, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, А. Ф. Коні, В. О. Коновалової, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, В. О. Попелюшка, І. В. Рогатюка, Д. Б. Сергєєвої, О. В. Таран, О. Ю. Татарова, В. М. Тертишника, А. Р. Туманянца, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, П. В. Цимбала, М. С. Цуцкірідзе, Ю. М. Чорноус, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, О. Г. Шила, М. Є. Шумила, О. О. Юхна, О. Г. Яновської та ін.

З набранням чинності КПК України питання участі захисника у кримінальному процесі на рівні монографічних праць розглядали також А. А. Ахундова («Захист прав підозрюваного у кримінальному провадженні», 2013); Н. В. Хмелевська «Теоретичні й нормативно-прикладні основи забезпечення правової допомоги адвокатом в Україні», 2013); О. В. Малахова («Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні», 2015); М. Г. Моторигіна («Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції», 2015); М. І. Дерев'янко («Гарантії прав і свобод під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою», 2015); О. Ю. Лань («Захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні

кримінальних проваджень щодо неповнолітніх», 2016); О. В. Маслюк («Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення)», 2017); О. С. Старенький («Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні», 2016); Є. В. Смирнов («Участь захисника в реалізації процесуальних прав підозрюваного (обвинуваченого) в кримінальному провадженні», 2016); А. В. Біцай («Участь адвоката у медіації», 2017); І. В. Дубівка («Діяльність адвоката в стадії досудового розслідування», 2017) та інші науковці.

Незважаючи на значний обсяг наукових напрацювань з проблем діяльності захисника під час досудового розслідування, більшість актуальних питань усе ще залишаються предметом гострих дискусій, а окремі з них, зокрема, пов'язані з участю захисника у процедурах проведення слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також прийняття ключових процесуальних рішень (повідомлення про підозру, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження тощо), не дістали належного висвітлення у науковій літературі. Викладене підтверджує актуальність, теоретичну і практичну цінність обраного напрямку дисертаційного дослідження, у якому здійснено спробу визначення проблеми нормативного регулювання та реалізації повноважень захисника на досудовому розслідуванні, що потребують першочергового вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Плану дій з реалізації стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015); узгоджується з Переліком пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, підпункти 5.1, 5.11); Переліком перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11), Пріоритетними напрямами наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради НАВС від 26 грудня 2017 р., протокол № 28).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 22 грудня 2015 р. (протокол № 23) та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1076, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає в розробленні теоретичних засад, правових положень та практичних рекомендацій, спрямованих на ефективну реалізацію захисником своїх процесуальних повноважень на стадії досудового розслідування. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- з'ясувати сучасний стан наукових досліджень проблем реалізації захисником повноважень на досудовому розслідуванні;
- охарактеризувати статус захисника як учасника кримінального провадження на стадії досудового розслідування;
- розкрити зміст повноважень захисника як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні;
- визначити повноваження захисника як суб'єкта доказування під час проведення слідчих (розшукових) дій;
- охарактеризувати повноваження захисника щодо одержання доказів під час здійснення міжнародного співробітництва;
- визначити повноваження захисника під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні;
- встановити особливості спростування захисником підозри на етапі закінчення досудового розслідування;
- виокремити повноваження захисника під час здійснення особливих порядків кримінального провадження на досудовому розслідуванні.

Об'єкт дослідження – кримінальні процесуальні відносини, що пов'язані з реалізацією повноважень захисника під час досудового розслідування.

Предмет дослідження – повноваження захисника на досудовому розслідуванні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять методи і прийоми наукового пізнання сутності та змісту діяльності сторони захисту у кримінальному провадженні й реалізації повноважень захисника на досудовому розслідуванні. Під час дослідження використано такі загальнонаукові і спеціальні методи: *опису, класифікації* – при виявленні й вивченні повноважень захисника під час досудового розслідування (розділи 1–3); *історико-правовий* – для розкриття генезису правової регламентації повноважень захисника на стадії досудового розслідування та його процесуального статусу як учасника кримінального провадження та суб'єкта доказування (підрозділи 1.1, 1.2); *порівняльно-правовий* – при дослідженні повноважень захисника як суб'єкта доказування на досудовому розслідуванні з урахуванням досвіду інших країн (розділ 2); *догматичний* – для дослідження та удосконалення понятійної складової дослідження (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2.); *формально-логічний* – для розкриття поняття та змісту функції захисту як способу реалізації повноважень захисника на досудовому розслідуванні та інших споріднених категорій (розділи 1–2); *статистичний* – з метою узагальнення одержаних наукових результатів, вивчення правозастосовної практики (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення слідчої та судової практики, дані офіційної звітності Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції за 2016–2020 роки; зведені результати опитування 63 адвокатів, 36 слідчих суддів, 51 слідчого, 39 прокурорів у Волинській, Дніпропетровській, Київській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій, Чернівецькій областях та м. Києві; аналітичні матеріали та узагальнення Верховного Суду, Європейського суду з прав людини, а також власний досвід адвокатської діяльності здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є монографічним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням положень законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо реалізації захисником своїх повноважень на стадії досудового розслідування, нових у концептуальному плані й важливих для юридичної науки, а також діяльності органів кримінальної юстиції. Зокрема:

вперше:

- обґрунтовано доцільність наділення підозрюваного та його захисника правом на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді поміщення особи до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, відмови у його застосуванні, а також рішення про продовження строку зазначеного запобіжного заходу на стадії досудового розслідування;

- з урахуванням зарубіжного досвіду науково підтверджено доцільність закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві можливості сторін кримінального провадження, а також інших його учасників, інтересів яких стосується проведення експертизи, бути повідомленими про місце та час розгляду відповідного клопотання (ч. 3 ст. 244 КПК України);

- аргументовано необхідність нормативної регламентації обов'язку слідчого, прокурора здійснювати безперервний технічний запис проведення обшуку, що вважатиметься додатковою процесуальною гарантією реалізації прав учасників кримінального провадження, інтереси яких представляє захисник;

- доведено, що однією із засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є участь у ньому адвоката (захисника) згідно вимог міжнародних договорів та угод, у порядку і на умовах, які визначаються такими документами, що легалізує право сторони захисту в одержанні доказів у межах провадження на території іноземної держави (з доповненням відповідними положеннями ст. 541 КПК України);

удосконалено:

- наукове розуміння гарантій професійної діяльності захисника у кримінальному провадженні як внутрішньо узгодженої системи правових засобів і умов, що сприяють повноцінній та безперешкодній реалізації захисником своїх професійних прав та обов'язків в обсязі та порядку, визначених міжнародними договорами України, законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність і КПК України;

- обґрунтування нормативного зазначення капітана судна, керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначеної ним службової особи суб'єктами відповідальності за порушення прав і законних інтересів підзахисного;

- наукове бачення права адвоката звертатися за межами України з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а

також до фізичних осіб (із закріпленням відповідних положень у п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»);

– аргументи стосовно можливості оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування ухвали слідчого судді про визнання, відмову у визнанні затримання незаконним (з доповненням ч. 1 ст. 309 КПК України);

– наукове бачення ризиків істотного порушення права особи на захист в разі повідомлення про підозру на підставі доручення;

– наукові пропозиції стосовно визначення у КПК України процедури допиту підозрюваного за активної участі захисника шляхом проведення відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо), як альтернативи отриманню показань від підозрюваного, який перебуває за межами України;

дістало подальший розвиток:

– розуміння мети здійснення захисником своїх повноважень на стадії досудового розслідування – захисту прав та законних інтересів підозрюваного, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію);

– наукове бачення перспектив законодавчого розширення процесуальних можливостей сторони захисту щодо одержання доказів на території іноземної держави в межах міжнародного співробітництва шляхом внесення відповідних змін і доповнень до п. 1. ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;

– теоретичні підходи щодо можливості спростування чи підтвердження певних значущих для розслідування обставин шляхом звернення захисника у порядку, визначеному ч. 3 ст. 93 КПК України, з відповідним клопотанням до слідчого, прокурора;

– аргументація доцільності унормування обсягу гарантій адвокатської діяльності, передбачивши у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що положення профільного Закону в частині реалізації прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності мають пріоритет перед нормами КПК України;

– наукові ідеї про доцільність внесення змін до ч. 2 ст. 52 КПК України щодо обов'язкового залучення захисника до проведення дистанційного досудового розслідування в режимі відеоконференції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації впроваджені та мають перспективи використання в:

правозастосовній діяльності – щодо удосконалення положень КПК України та профільного законодавства, які пов'язані з реалізацією захисником своїх повноважень під час досудового розслідування (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 16 травня 2020 р. № 22/649–1–15);

практичній діяльності – для розроблення й удосконалення відомчих і міжвідомчих нормативно-правових актів, підготовки рекомендацій з питань організації розгляду клопотань і скарг захисника на стадії досудового

розслідування (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 20 січня 2020 року);

освітньому процесі – при підготовці навчальних та науково-методичних програм, лекцій, тестових завдань з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Теорія судових доказів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 лютого 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, викладені положення, що виносяться на захист, розроблені автором особисто. В опублікованих у співавторстві працях власні теоретичні розробки дисертанта становлять не менше 50,0 %. Наукові ідеї та висновки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дослідженні, оприлюднено на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях та засіданні круглого столу, зокрема: «Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції» (м. Київ, 2 листопада 2018 р.); «Актуальні питання криміналістики» (м. Київ, 20 грудня 2018 р.); «Актуальні питання терії та практики досудового розслідування кримінальних проступків» (м. Київ, 14 листопада 2019 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 22 листопада 2019 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення» (м. Київ, 19 червня 2020 р.).

Публікації. Основні положення і висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 13 наукових публікаціях, серед яких шість статей – у наукових фахових виданнях України, дві – у міжнародних наукових періодичних виданнях, п'ять тез виступів на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (328 найменувань на 35 сторінках) і п'яти додатків на 19 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких основний текст дисертації – 168 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено інформацію щодо їх апробації та публікацій, у яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження повноважень захисника на досудовому розслідуванні» містить два підрозділи.

У **підрозділі 1.1 «Сучасний стан наукових досліджень повноважень захисника на досудовому розслідуванні»** охарактеризовано стан і тенденції

доктринального осмислення обраної проблематики у працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Відзначено вагомий внесок у розвиток теорії та практики участі захисника у досудовому розслідуванні вчених та практиків, напрацювання яких становлять теоретичну цінність і практичну значущість. Водночас констатовано дефіцит галузевих наукових розробок щодо нормативної регламентації окремих процедур, пов'язаних із залученням захисника до участі у кримінальному провадженні, поряд з багатьма спробами наукового визначення правового статусу захисника у кримінальному провадженні та процесуальних гарантій здійснення ним професійної діяльності.

Акцентовано на очевидності теоретичної та прикладної потреби комплексного, системного вивчення проблематики повноважень захисника на досудовому розслідуванні як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні, під час проведення слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій, щодо одержання доказів у межах міжнародного співробітництва та здійснення особливих порядків кримінального провадження.

У підрозділі 1.2 *«Захисник як учасник кримінального провадження на досудовому розслідуванні»* розглянуто питання змісту правового статусу захисника у змагальному кримінальному провадженні, досліджено обсяг його повноважень, окреслено гарантії професійної діяльності. Наголошено, що участь захисника на стадії досудового розслідування є найбільш ефективним засобом забезпечення права особи на захист, оскільки через юридичну необізнаність, психологічний стрес, стан пригніченості, викликані фактом затримання, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру тощо, ці особи здебільшого неспроможні особисто реалізувати свої процесуальні права.

Підкреслено, що пізнавальна діяльність захисника у кримінальному провадженні спрямована на одержання відомостей про обставини кримінального правопорушення, змістом якої є пошук сприятливої для підзахисного юридично значимої інформації. Повноваження захисника характеризуються відповідними ознаками, а саме: є складовою статусу адвоката; їх виникнення зумовлено конкретним юридичним фактом (реалізацією права особи на професійний захист, а в окремих випадках – залучення слідчим, прокурором, слідчим суддею до участі у кримінальному провадженні за рахунок держави); мета здійснення захисником своїх повноважень на стадії досудового розслідування – захист прав та законних інтересів підозрюваного, осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Розділ 2 «Повноваження захисника як суб'єкта доказування на досудовому розслідуванні» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Повноваження захисника як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні»* здійснено науково-теоретичний аналіз правових можливостей захисника щодо його ініціативної, активної участі у кримінальному процесуальному доказуванні.

Наведено аргументи, що на стадії досудового розслідування захисник бере участь у збиранні доказів як безпосередньо (шляхом витребування та отримання речей і документів, висновків експерта, показань свідків і потерпілих), так й опосередковано (під час збирання доказів стороною обвинувачення).

Наголошено, що гарантії адвокатської діяльності в контексті збирання доказів не можуть забезпечити повноцінний та бажаний результат для сторони захисту, адже сторона обвинувачення має у своєму розпорядженні більше дієвих механізмів, у т. ч. заходи примусу. Відтак запропоновано визначити у ст. 66 КПК України можливість спростувати чи підтвердити певні значущі для розслідування обставини шляхом звернення свідка з відповідним клопотанням до слідчого, прокурора в порядку ч. 2 ст. 93 КПК України. На необхідності унесення таких уточнень до КПК України наполягають 64 % опитаних адвокатів, слідчих суддів, слідчих і прокурорів.

У підрозділі 2.2 «Повноваження захисника як суб'єкта доказування під час проведення слідчих (розшукових) дій» здійснено юридичний аналіз процедур, пов'язаних зі збиранням та перевіркою доказів за участю захисника на стадії досудового розслідування.

Надано та обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до КПК України, спрямованих на вдосконалення процесуального порядку проведення окремих слідчих (розшукових) дій та на можливість реалізації захисником й іншими учасниками кримінального провадження своїх прав і законних інтересів. Зокрема, обґрунтовано необхідність доповнення ч. 3 ст. 244 КПК України положенням, що не лише особа, яка подала клопотання, а й сторони кримінального провадження та інші його учасники, інтересів яких стосується проведення експертизи, повідомляються про місце та час його розгляду, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли їх участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

Також відстоюється позиція щодо доцільності визначення у ст. 239 КПК України права близьких та родичів покійного (їх представника) бути присутніми при ексгумації за рішенням слідчого, прокурора, що розширить процесуальні можливості зазначених осіб. Аргументовано, що з метою уникнення можливих незаконних дій з боку правоохоронних органів у ч. 10 ст. 236 КПК України слід визначити обов'язок слідчого, прокурора здійснювати безперервний технічний запис проведення обшуку, що, на думку 87 % опитаних адвокатів, слідчих суддів, слідчих і прокурорів, стане додатковою гарантією реалізації прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

У підрозділі 2.3 «Повноваження захисника щодо одержання доказів під час здійснення міжнародного співробітництва» визначено процесуальні можливості захисника щодо участі в кримінальному провадженні, пов'язаному з наданням міжнародної правової допомоги, видачею особи (екстрадицією) та перейняттям провадження.

З метою легалізації права сторони захисту щодо одержання доказів у кримінальному провадженні на території іноземної держави обґрунтовано доцільність доповнення п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК України положенням, що міжнародна правова допомога, яка надається в межах міжнародного

співробітництва під час кримінального провадження, також проводиться за участю адвокатів (захисників) з огляду на вимоги міжнародних договорів й угод та в порядку і на умовах, що визначаються такими документами. Запропоновано унормувати права захисника звертатися із запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за їх згодою) не лише в Україні, а й за її межами. Зазначене потребує одночасного коригування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині розширення процесуальних можливостей сторони захисту одержати докази на території іноземної держави в межах міжнародного співробітництва, що також сприятиме об'єктивній їх оцінці судом.

Наведено аргументи щодо визначення у КПК України процедури допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо). Закріплення у ст. 232¹ КПК України «альтернативного» отримання показань від підозрюваного, який перебуває за межами України, значно спростить громіздку й тривалу процедуру ініціювання допиту в межах міжнародного співробітництва. Можливість сторін кримінального провадження безпосередньо брати участь у наданні (отриманні) показань у такому форматі, сприймати їх з огляду на всі відомі обставини сприятиме досягненню завдань кримінального судочинства. Доведено доцільність внесення змін до ч. 2 ст. 52 КПК України щодо обов'язкового залучення захисника до проведення дистанційного досудового розслідування в режимі відеоконференції.

Розділ 3 «Повноваження захисника під час проведення інших процесуальних дій на досудовому розслідуванні» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Повноваження захисника під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні» проаналізовано теоретичні та практичні проблеми, що стосуються участі захисника у процедурах ініціювання, реалізації та оскарження результатів окремих таких заходів.

Визначено характерні види порушень прав осіб, які затримуються за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, зокрема: неповідомлення про затримання близьких родичів і членів сім'ї затриманого (або зволікання з таким повідомленням) (35 %); неповідомлення підозрюваному підстав затримання (31 %); порушення строків затримання (17 %); затримання уповноваженою службовою особою без законних підстав (13 %); непроведення реєстрації затримання (4 %). Наголошено на важливості використання захисником підозрюваного процесуальних можливостей процедури оскарження на стадії досудового розслідування. Зазначено, що завдяки механізму оскарження ухвал слідчого судді (п. 2-8 ч. 1 ст. 309 КПК України) захисник має можливість у судовому порядку змушувати сторону обвинувачення вчиняти конкретні дії (приймати рішення), спрямовані на відновлення прав та законних інтересів підозрюваного.

На підставі аналізу судової практики зроблено висновок, що неможливість оскарження ухвали слідчого судді за результатами перевірки обґрунтованості затримання значно звужує права підозрюваного на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні (ст. 12 КПК України) та на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді (ст. 24 КПК України). Зважаючи на зазначене, а також думку переважної більшості (72 %) опитаних адвокатів, слідчих суддів, слідчих та прокурорів, запропоновано доповнити ч. 1 ст. 309 КПК України положенням, що під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про визнання, відмову у визнанні затримання незаконним.

Оцінено правову природу надання стороні захисту тимчасового доступу до речей і документів (ст. 159 КПК України), адже, на відміну від органів досудового розслідування, які зобов'язані дотримуватись чіткої процедури їх вилучення та огляду, а також забезпечувати зберігання вилученого майна, сторона захисту не несе таких обов'язків. Пропонується визначити порядок, за яким слідчий суддя при винесенні ухвали про вилучення речей і документів за клопотанням сторони захисту доручатиме його проведення слідчому, прокурору за участю захисника.

У підрозділі 3.2 «Повноваження захисника зі спростування підозри та під час закінчення досудового розслідування» проаналізовано норми кримінального процесуального законодавства під час реалізації функції захисту щодо підозрюваного, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Акцентовано увагу на тому, що практична реалізація лінії захисту зі спростування підозри вимагає від захисника активної, ініціативної й цілеспрямованої участі у кримінальному процесуальному доказуванні з метою виявлення і фіксації фактичних даних виправдувального характеру, які можуть опинитися поза увагою органів досудового розслідування або навіть навмисно ігноруватися ними. За результатами аналізу змісту положення ч. 6 ст. 290 КПК України зроблено висновок, що виникнення обов'язку сторони захисту щодо відкриття матеріалів кримінального провадження прямо пов'язане з наявністю відповідного запиту від прокурора. З погляду захисту прав та законних інтересів підозрюваного, захиснику доречно приймати рішення про надання доступу до матеріалів кримінального провадження з власної ініціативи тоді, коли вони містять докази, які свідчать на користь підозрюваного.

Наголошено, що можливість оскарження повідомлення про підозру є дієвим засобом впливу сторони захисту на хід кримінального провадження. На підставі аналізу кримінальних проваджень визначено типові підстави оскарження стороною захисту рішень слідчого судді, зокрема порушення процедури виклику і вручення підозри; вручення підозри неналежною особою, або без внесення запису до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР); порушення строків досудового розслідування.

Визначено, що скарга на повідомлення про підозру повинна містити: найменування суду першої інстанції, слідчому судді якого подається; прізвище, ім'я та по батькові (найменування), місце проживання (перебування) особи, яка її

подає, номер її засобу зв'язку, адресу електронної пошти (за наявності); номер кримінального провадження, в якому повідомлено про підозру, кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону про кримінальну відповідальність, за якою повідомлено про підозру; вимоги особи, яка подає скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість повідомлення про підозру; перелік матеріалів, які додаються. Недопустимими вважаються випадки, коли окремі недобросовісні захисники на етапі закінчення досудового розслідування спонукають «підзахисних» до відмови від дачі показань або дачі завідомо неправдивих показань; ухиляються від участі у процесуальних діях; нечесними прийомами ініціюють відсторонення слідчого від розслідування, зокрема шляхом оскарження законних рішень слідчого, використання масмедіа, а також навмисно затягують стороною захисту терміну ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

У підрозділі 3.3 *«Повноваження захисника під час здійснення особливих порядків кримінального провадження на досудовому розслідуванні»* на підставі узагальнення слідчої та судової практики окреслено проблеми, що виникають у діяльності захисника під час реалізації ним повноважень захисту на стадії досудового розслідування у кримінальних провадженнях на підставі угод, щодо окремої категорії осіб, щодо застосування примусових заходів медичного характеру, на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України.

З метою недопущення випадків визнання доказів, отриманих під час проведення процесуальних дій недопустимими, скасування відповідних процесуальних рішень на підставі того, що учасники кримінального провадження, визначені у ст. 480 КПК України, повідомляються про підозру слідчим, який діє на підставі доручення прокурора вищого рівня в порядку ст. 36, 40 КПК України, обґрунтовано доцільність доповнення ст. 276 КПК України положенням щодо заборони повідомлення про підозру на підставі доручення.

Наведено аргументи щодо внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 520 КПК України стосовно зобов'язання службової особи, яка має право проводити процесуальні дії при вчиненні кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, повідомляти слідчого, прокурора для прийняття ними рішення про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР (підтримують 79 % опитаних адвокатів, слідчих суддів, слідчих та прокурорів).

Обстоюється позиція, що легітимним засобом відновлення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження має стати віднесення у Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» капітана судна, керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначеної ним службової особи до суб'єктів, які можуть нести відповідальність за порушення прав людини.

Проаналізовано дискусійне питання стосовно моменту залучення захисника у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (після відповідного висновку експертизи або ж після отримання слідчим інформації, що особа перебуває на обліку в лікаря-психіатра). Для заповнення цієї прогалини запропоновано ст. 507 КПК України доповнити положенням, якого захисник у цій категорії проваджень має залучатись все ж таки з моменту встановлення психічного розладу особи. До судового розгляду в обов'язковому порядку повинен залучатися спеціаліст у галузі психіатрії. Обґрунтовано доцільність наділення правом учасників кримінального провадження, у т. ч. підозрюваного та його захисника, на апеляційне оскарження під час досудового розслідування ухвали слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді поміщення особи до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, відмови в його застосуванні, а також рішення про продовження строку зазначеного запобіжного заходу (за внесення відповідних змін до ст. 309 КПК України висловились 80 % опитаних).

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано вирішення важливого наукового завдання, що виявляється в розробленні теоретичних, правових і прикладних засад реалізації повноважень захисника на досудовому розслідуванні. У результаті проведеного дослідження сформульовано пропозиції та рекомендації, спрямовані на досягнення поставленої мети. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Сучасний стан досліджень проблем реалізації захисником повноважень на досудовому розслідуванні в юридичній науці хоча й характеризується значною кількістю монографічних праць різних історичних періодів, підготовлених, зокрема, в умовах КПК України та кількох редакцій Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», проте окремі складові його кримінально-процесуальної діяльності як суб'єкта сторони захисту (щодо одержання доказів під час міжнародного співробітництва, за особливих порядків кримінального провадження) потребують подальшого цільового опрацювання, а деякі (щодо витребування та отримання речей і документів, під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій) вимагають уточнення правових та організаційних засад їх здійснення з огляду на змагальний характер кримінального судочинства.

2. Повноваження є ключовим елементом правового статусу захисника, який під час досудового розслідування здійснює захист прав та законних інтересів підозрюваного, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Виникнення повноважень захисника зумовлено конкретним юридичним фактом – залученням слідчим, прокурором, слідчим суддею до участі у кримінальному провадженні. У розумінні змісту діяльності захисника під час досудового розслідування слід керуватись його повноваженнями як учасника провадження в змагальному кримінальному процесі. Повноцінна та безперешкодна реалізація

захисником своїх повноважень в обсязі та порядку, визначених міжнародними договорами, законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність і КПК України, що кореспондується з настанням юридичної відповідальності за невиконання законних вимог адвоката (захисника), вважаються найважливішими гарантіями його професійної діяльності (91 % опитаних респондентів). Запропоновано закріпити у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» пріоритетність положень цього акта в частині регламентації прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, поряд з нормами кримінально-процесуального закону.

3. На стадії досудового розслідування захисник бере участь у збиранні доказів як безпосередньо (шляхом витребування та отримання речей та документів, висновків експерта, показань свідків і потерпілих), так й опосередковано (під час збирання доказів стороною обвинувачення). Практична реалізація витребування та отримання речей та документів на досудовому розслідуванні у деяких випадках є неефективною через відсутність законодавчого закріплення чітких правових механізмів регулювання вказаної процедури. Визначення у ст. 66 КПК України можливості спростування чи підтвердження певних значущих для розслідування обставин шляхом звернення у порядку, визначеному ч. 2 ст. 93 КПК України, з відповідним клопотанням до слідчого, прокурора сприятиме забезпеченню повного та неупередженого розслідування як одна з гарантій дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, які перебувають у статусі свідка. Такому праву кореспондуватиме відповідний обов'язок органу досудового розслідування на отримання доказів у кримінальному провадженні.

4. Правова регламентація повноважень захисника як суб'єкта доказування під час проведення слідчих (розшукових) дій, а також практика їх застосування з метою реалізації засади змагальності на досудовому розслідуванні підлягає удосконаленню з унесенням відповідних змін і доповнень до КПК України. Вважається доцільним визначити обов'язок слідчого, прокурора здійснювати безперервний технічний запис проведення обшуку (ч. 10 ст. 236 КПК України), що стане додатковою гарантією прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Слід також передбачити право сторін кримінального провадження, інших його учасників, інтересів яких стосується проведення експертизи, бути повідомленими про місце та час розгляду відповідного клопотання, проте їх неприбуття не має перешкоджати розгляду клопотання, крім випадків, коли їх участь визнана слідчим суддею обов'язковою (ч. 3 ст. 244 КПК України), а також право близьких та родичів покійного, їх представника бути присутніми при ексгумації за рішенням слідчого, прокурора (ст. 239 КПК України).

5. Повноваження захисника щодо одержання доказів під час здійснення міжнародного співробітництва на стадії досудового розслідування потребують більшої конкретизації. З метою легалізації права сторони захисту щодо одержання доказів у кримінальному провадженні на території іноземної держави підтверджено доцільність доповнення ст. 541 КПК України відповідним положенням щодо участі адвокатів (захисників) у процесуальних діях у межах

міжнародного співробітництва; необхідність наділення адвоката правом звертатися з адвокатськими запитами за межами України, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань. Наведено аргументи щодо закріплення у ст. 232¹ КПК України процедури здійснення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України, на противагу отриманню показань від підозрюваного в межах міжнародного співробітництва.

6. Повноваження захисника під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні реалізуються: у процесі розгляду відповідного клопотання, перевірки його законності та обґрунтованості; шляхом звернення з клопотанням про зміну заходу забезпечення кримінального провадження; завдяки механізму оскарження ухвал слідчого судді. Запропоновано ч. 1 ст. 309 КПК України доповнити положенням, що під час досудового розслідування в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді про визнання чи відмову у визнанні затримання незаконним, що сприятиме недопущенню безпідставного обмеження прав підозрюваного на свободу й особисту недоторканність та на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді. З метою дотримання процедури вилучення та огляду, а також забезпечення зберігання вилученого майна необхідно визначити порядок, за яким слідчий суддя при винесенні ухвали про вилучення речей і документів за клопотанням сторони захисту доручатиме його проведення слідчому, прокурору за участю захисника.

7. Практична реалізація повноважень захисника зі спростування підозри та під час закінчення досудового розслідування потребує від нього активної, ініціативної й цілеспрямованої діяльності з метою виявлення і фіксації фактичних даних виправдувального характеру, які можуть опинитися поза увагою слідчого, прокурора або навіть навмисно ігноруватися ними. Підставами оскарження стороною захисту рішень слідчого судді визначено: порушення процедури виклику і вручення підозри; вручення підозри неналежною особою або без внесення запису до ЄРДР; порушення строків досудового розслідування. Виникнення обов'язку сторони захисту щодо відкриття матеріалів кримінального провадження прямо пов'язане з наявністю відповідного запиту від прокурора. З погляду захисту прав та законних інтересів підозрюваного, захиснику доречно приймати рішення про надання доступу до матеріалів кримінального провадження з власної ініціативи тоді, коли вони містять докази, які свідчать на користь підозрюваного. На основі аналізу матеріалів практики визнано недопустимими випадки, коли недобросовісні захисники на етапі закінчення досудового розслідування спонукають підзахисних до відмови від дачі показань або дачі завідомо неправдивих показань; ухиляються від участі у процесуальних діях; нечесними прийомами ініціюють відсторонення слідчого від розслідування, зокрема шляхом оскарження законних рішень слідчого, використання масмедіа, а також навмисно затягують стороною захисту терміну ознайомлення з матеріалами провадження.

8. Окремі додаткові повноваження захисника в особливих порядках кримінального провадження спричинені необхідністю посиленого захисту прав та законних інтересів їх учасників. Їх реалізації сприятиме внесенню відповідних законодавчих змін у частині: доповнення ст. 276 КПК України положенням щодо заборони повідомлення про підозру на підставі доручення; наділення службової особи, яка має право проводити процесуальні дії при вчиненні кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, обов'язком повідомити слідчого, прокурора для прийняття ними рішення про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР (ч. 1 ст. 520 КПК України); віднесення капітана судна, керівника дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначеної ним службової особи до суб'єктів, які можуть нести відповідальність за порушення прав людини (з унесенням змін до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»); залучення захисника у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру з моменту встановлення психічного розладу в особи (ст. 507 КПК України); наділення учасників кримінального провадження правом на апеляційне оскарження під час досудового розслідування ухвали слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді поміщення особи до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, відмови в його застосуванні, а також рішення про продовження строку вказаного запобіжного заходу (п. 1¹ ч. 1 ст. 309 КПК України).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бігунець І. М. Окремі аспекти здійснення спеціального досудового розслідування та роль захисника у цьому процесі. *Слово національної школи суддів України*. 2018. № 2. С. 122–132.
2. Бігунець І. М. Роль захисника у спеціальному досудовому розслідуванні. *Юридична Україна*. 2018. № 5–6. С. 105–112.
3. Бігунець І. М. Процесуальні можливості сторони захисту під час здійснення досудового розслідування в режимі відеоконференції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 134–139.
4. Бігунець І. М. Правові можливості адвоката-захисника щодо одержання доказів на території іноземної держави в контексті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Слово національної школи суддів України*. 2019. № 3. С. 127–140.
5. Бигунец И. Н. Полномочия защитника при применении мер обеспечения уголовного судопроизводства на досудебном расследовании. *Право и Закон*. 2019. № 4. С. 189–195 (Кыргызская Республика).
6. Бігунець І. М. Використання у вітчизняній кримінально-процесуальній практиці міжнародного досвіду реалізації повноважень захисника щодо

витребування та отримання речей та документів. *Юридична Україна*. 2019. № 10. С. 21–28.

7. Климчук М. П., Бігунець І. М. Гарантії прав і законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 27–35.

8. Бігунець І. М. Особливі порядки кримінального провадження на досудовому розслідуванні та участь захисника під час їх здійснення. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Р. 7–14. (Словацька Республіка).

9. Бігунець І. М. Гарантії професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали круглого столу* (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 192–195.

10. Бігунець І. М. Пізнавальна діяльність захисника у кримінальному провадженні. *Актуальні питання криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 20 груд. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 351–354.

11. Бігунець І. М. Діяльність захисника як важлива гарантія забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (Київ, 14 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 226–229.

12. Бігунець І. М. Зміст діяльності захисника зі встановлення обставин кримінального провадження. *Актуальні проблеми кримінального права: тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 345–348.

13. Бігунець І. М. Проблеми участі адвоката в допиті дитини, потерпілої від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості. *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 19 черв. 2020 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 371–374.

АНОТАЦІЯ

Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних, правових і прикладних проблем участі захисника в кримінальному процесі на стадії досудового розслідування. Окреслено сучасний стан наукового дослідження повноважень цього професійного суб'єкта кримінального процесу; розглянуто права, обов'язки захисника на досудовому розслідуванні, а також

гарантії його професійної діяльності. Схарактеризовано повноваження захисника як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні, під час проведення слідчих (розшукових) дій та в межах здійснення міжнародного співробітництва. Визначено зміст повноважень захисника під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні, зі спростування підозри, на етапі закінчення досудового розслідування, а також у процесі здійснення особливих порядків кримінального провадження на досудовому розслідуванні.

Ключові слова: захисник, досудове розслідування, повноваження, збирання доказів, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії, міжнародне співробітництво, особливі порядки кримінального провадження.

АННОТАЦІЯ

Бигунец І. Н. Полномочия защитника на предварительном (досудебном) расследовании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

Данное научное исследование является продолжением и конструктивным дополнением к уже существующим теоретическим работам, касающихся правового статуса, полномочий защитника в уголовном производстве в рамках современной теории уголовного процесса. При подготовке диссертации приняты во внимание уже существующие научные достижения, теоретические труды украинских и зарубежных ученых, исследованы отечественные законодательные и подзаконные нормативно-правовые акты, а также ряд международно-правовых документов, проанализирована отечественная и европейская судебная практика.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических, правовых и прикладных проблем участия защитника в уголовном процессе на стадии досудебного расследования. Определено современное состояние научного исследования полномочий этого профессионального субъекта уголовного процесса; исследованы права, обязанности защитника на предварительном расследовании, а также гарантии его профессиональной деятельности; охарактеризованы полномочия защитника как субъекта доказывания по истребованию и получению вещей и документов на досудебном расследовании, во время проведения следственных (розыскных) действий и в рамках осуществления международного сотрудничества; определено содержание полномочий защитника при применении мер обеспечения уголовного производства на досудебном расследовании, по опровержению подозрения на этапе окончания досудебного расследования, а также при осуществлении особых порядков уголовного судопроизводства на досудебном расследовании.

Обоснована целесообразность наделяния подозреваемого и его защитника правом на апелляционное обжалование во время досудебного расследования постановления следственного судьи о применении меры пресечения в виде

помещения лица в психиатрическое учреждение в условиях, исключающих его опасное поведение, отказ в его применении, а также решение о продлении срока указанной меры пресечения.

С учетом зарубежного опыта научно подтверждена целесообразность закрепления в уголовном процессуальном законодательстве (ч. 3 ст. 244 УПК Украины) возможности сторон уголовного производства, а также других участников, интересов которых касается проведение экспертизы, быть оповещенными о месте и времени рассмотрения соответствующего ходатайства. Аргументирована необходимость нормативной регламентации обязанности следователя, прокурора осуществлять непрерывную техническую запись проведения обыска, что будет считаться дополнительной гарантией прав участников уголовного производства, интересы которых представляет защитник. Усовершенствованы научные предложения относительно определения в УПК Украины процедуры допроса подозреваемого при активном участии защитника путем проведения видеоконференции из помещения, которое в соответствии с международно-правовыми договорами является территорией Украины (посольства, консульства и т. д.) как альтернативы получению показаний от подозреваемого, который находится за пределами Украины.

Доказано, что одной из основ международного сотрудничества в ходе уголовного производства является участие в нем адвокатов (защитников) в соответствии с требованиями международных договоров и соглашений, в порядке и на условиях, которые определяются такими документами, разрешающими право стороны защиты в получении доказательств в рамках производства на территории иностранного государства (с дополнением положениями ст. 541 УПК Украины).

В диссертации также сформулированы другие выводы, предложения и рекомендации по участию защитника в уголовном процессе на стадии досудебного расследования, соответствующие требованиям научной новизны.

Ключевые слова: защитник, досудебное расследование, полномочия, сбор доказательств, меры обеспечения уголовного производства, следственные (розыскные) действия, международное сотрудничество, особые порядки уголовного производства.

SUMMARY

Bihunets I. M. Powers of the defense counsel during pre-trial investigation.
– *On the rights of the manuscript.*

The dissertation on a scientific degree competition of the Candidate of Legal Sciences on a specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic examination; operational and investigative activities. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the complex research of theoretical, legal and applied problems of the Defense Counsel participation in criminal process at the stage of pre-trial investigation. The current state of scientific research of the powers of this professional subject of criminal proceedings is outlined; the rights, responsibilities of the defense counsel during pre-trial investigation, as well as guarantees of his

professional activity, are considered. The powers of the defense counsel as a subject of investigation to request and receive evidences and documents during the pre-trial investigation, during the investigative (search) activities and in the framework of international cooperation are described. The content of the defense counsel powers during the application of measures to ensure criminal proceedings in the pre-trial investigation; to refute the suspicion, at the end of the pre-trial investigation; during the implementation of special procedures of criminal proceedings during the pre-trial investigation are defined.

Key words: defense counsel, pre-trial investigation, powers, collection of evidence, measures to ensure criminal proceedings, investigative (search) activities, international cooperation, special procedures of criminal proceedings.